

Cseporán Zsolt

jogász, az ÓNSZ közjogi tagozatának volt tagja

A művészet szabadságának mozgásteret az Alaptörvény keretei között

Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) a művészetek szabadságát az alapjogok között, a véleménynyilvánítás szabadságának speciális fajtájaként értelmezi. Az alapjog funkciójára tekintettel alapvetően kettős jelleggel rendelkezik: a szabadságjogok közé sorolható amennyiben a véleménynyilvánítás sajátos formáját jelenti, azonban a kulturális jogok kapcsán is megemlíthető, hiszen a művészet kétségtelenül a kultúra részét képezi. A korábbi Alkotmány¹ és a jelenleg hatályos Alaptörvény szabályozási koncepciója is a szabadságjogi elemet emeli ki, amit megerősít azzal, hogy kifejezetten beveszi az Alaptörvény szövegébe az állam tartózkodási kötelezettségét.²

Jelen tanulmányban arra törekszem, hogy rámutassak a hatályos magyar szabályozás megfelelőségeire és hiányosságaira. Az elemzésben alapul használom fel a magyar közjogi gondolkodás elmúlt két évtizedének időtálló és kimunkált megállapításait, amelyet saját meglátásaimmal kiegészítve kívánom kibontani az alkotmányos, az egyes jogágakkal összefüggő, valamint nem tisztán jogi aspektusok széles skáláját.

---

¹ 1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról

² Chronowski Nóra – Drinóczi Tímea – Petrétei József – Tilk Péter – Zeller Judit: Magyar alkotmányjog III. Alapvető jogok. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2006. 594. o.

A művészet szabadsága az Alaptörvényben

X. cikk

(1) Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát, továbbá – a lehető legmagasabb szintű tudás megszerzése érdekében – a tanulás, valamint törvényben meghatározott keretek között a tanítás szabadságát.

(2) Tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak.

(3) Magyarország védi a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia tudományos és művészeti szabadságát. A felsőoktatási intézmények a kutatás és a tanítás tartalmát, módszereit illetően önállóak, szervezeti rendjüket és gazdálkodásukat törvény szabályozza.

1. „Magyarország biztosítja...”

Az Alaptörvény X. cikkének kezdő fordulata alapján Magyarország „biztosítja” a művészet szabadságát. E megoldás némi nyelvtani, illetve ebből következően tartalmi változást is eredményez az Alkotmányhoz képest. Ez utóbbi ugyanis a „tiszteletben tartja és támogatja” fordulatot alkalmazta.³ A korábbi megfogalmazás explicit módon kifejezte az államnak az adott alapvető joggal szembeni kettős tevékenységét: nem csupán tartózkodási („tiszteletben tartja”), hanem tevőleges kötelezettségre is utal („támogatja”).⁴

Ezzel ellentétben az Alaptörvény egyelemű megszövegezést tartalmaz, és a „biztosítja” kifejezéssel határozza meg az állam feladatát. Bár a megfogalmazás azzal az állami kötelezettséggel kecsegtet, hogy az aktívan, tevőlegesen közreműködik a művészet

³ Vö. Alkotmány 70/G. § (1) bek.

⁴ Kocsis Miklós: A tudomány szabadságának új konstitucionális keretei. *Közjogi Szemle* 2011/4. sz. 30. o.

szabadságának érvényesülésében,⁵ azonban nem tisztázza ennek a „kezességvállalásnak” a tartalmát – szűkítve ezzel az alapjogi garancia körét.⁶

E pozitív tartalmú „biztosítás” formája, rendszere, összetevőinek minden vonatkozás tehát az Alaptörvényből nem vezethető le, így egyes konkrét biztosításra senki sem támaszthat alanyi jogot. Arra azonban a művészet képviselői igényt tarthatnak, hogy az állam valamilyen formában tegyen eleget e kötelességének. Ez végső soron a Magyar Művészeti Akadémia (a továbbiakban: MMA) felállításában és működtetésében merül ki, amelyen keresztül az állam ellátja e körbe tartozó alkotmányos feladatát.⁷

2. „... a művészeti alkotás szabadságát...”

A művészet az emberi alkotó képesség szubjektív oldalát fedi le, mivel célja a „szépség” megragadása, ami bár tulajdonságából adódóan egy magasabb rendű jelenség, mégsem lehet objektíve megadni mibenlétét – csupán az egyén saját szemszögén keresztül kaphat választ arra: mi a szép?⁸ A tudomány ezzel ellentétben az emberi alkotó képesség objektív oldalát képezi: „A technika főleg abból a szükségletből ered, hogy az élet külső adottságait kezeljük és magunknak alárendeljük a természet erőt.”⁹ Ez ahhoz a szembeállításhoz vezet, amely művészet és technika, „szépség” és „hasznosság” között alakult ki a XIX-XX. századra.¹⁰ Ebből adódóan fontosnak tartom az emberi alkotás kevésbé megragadható vizsgálatát egyaránt, hiszen a két szegmens csak együttesen lehet teljes, így az alaptörvény szabályozást sem lehet kizárólag formális jogi normának tekinteni,¹¹ hanem annak materiális értelmét is szükségszerű kibontani.

⁵ Tilk Péter: A művészet szabadságának szabályozási modellje az Alaptörvényben. In: A művészet szabadsága – alkotmányjogi megközelítésben (szerk. Kocsis Miklós – Tilk Péter). Kodifikátor Alapítvány, Pécs 2013. 30.

⁶ Kocsis: A tudomány szabadságának új konstitucionális keretei. 31. o.

⁷ Tilk: i. m. 30. o.

⁸ Cseporán Zsolt: A művészet szabadságával élő személyek alapjogi helyzete Magyarországon. In: A művészet szabadsága – alkotmányjogi megközelítésben (szerk. Kocsis Miklós – Tilk Péter). Kodifikátor Alapítvány, Pécs 2013. 46. o.

⁹ Lewis, Mumford: Kunst und Technik. Stuttgart, 1957. 41. o. Idézi: Aradi Nóra – Fukász György: Technika és művészet. Gondolat Könyvkiadó, Budapest 1974. 41. o.

¹⁰ Ld. „Az esztétikai technicizmus” c. fejezet. In: Aradi – Fukász: i. m. 49-85. o.

¹¹ Egyes szerzők szerint az Alaptörvény e fordulata csupán elvi jellegű deklarációnak minősül. Vö. Csink Lóránt: Gondolatok az Alaptörvény X. cikkéről.

Az Alkotmánybíróság 34/1994. (VI. 24.) határozatában megállapította az oktatáshoz való jognak, illetőleg a tudomány szabadságának a szabadságjogokhoz való viszonyát: „szubjektív jogként fogalmazza meg a tudományos alkotás szabadságát, továbbá a tudományos ismeretek megszerzésének – magának a kutatásnak – és tanításnak szabadságát, mint az ún. kommunikációs alapjogok egyik aspektusát”.¹² A kutatás felöleli a tudományos kérdésfelvetést, a kutatási módszerek kidolgozását, ezek alkalmazását, valamint az eredmények értékelését. További elem a tudományos alkotás szabadsága, amelynek körébe tartozik mindaz, ami a kutatás szűk értelmezésébe nem illeszkedik (például ismeretek összefoglalása, rendszerezése, elméletek, modellek kidolgozása).¹³ Ezek alapján a tudományos élet szabadsága két formában: a tudományos kutatáshoz való jogban, illetve a felsőoktatási autonómiában nyer értelmet.¹⁴

A fentieket a művészet szabadságával összevetve, a művészet oldalán is megtaláljuk ezt a két elemet, amely a tudomány autonómiájának lényegét jellemzi. A kutatás művészeti élet szabadsága szerinti megfelelője az alkotómunka, az oktatáshoz való jog pedig a nyilvánossághoz közvetítéssel egyeztethető össze, azzal a különbséggel, hogy az oktatáshoz való jog szűkebb halmazt jelent, azonban a művészi alkotás nyilvánosságához közvetítése is lehet oktató jellegű.¹⁵

„Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a művészeti élet szabadsága mint alapvető jog a művészeti alkotómunka szabadságát, a művész bármely meg nem engedett korlátozástól mentes önkifejezését, valamint a művészeti alkotások nyilvánosság elé tárásának, illetve bemutatásának, terjesztésének szabadságát jelenti.

(...) A vázoltak alapján a művészi élet szabadságához való jog lényeges tartalmát a művészeti alkotómunka minden hatalmi jellegű befolyástól mentes gyakorlása és a

---

http://www.jogiforum.hu/files/felsooktatasi_jog/20110629csink_lorant_gondolatok_az_alaptorveny_x_cikkerol%5Bjogi_forum%5D.pdf (2014. 06. 02.)

¹² 34/1994. (VI. 24.) AB határozta, ABH 1994, 177, 182

¹³ Kocsis Miklós: A felsőoktatási autonómia közjogi keretei Magyarországon. Topbalaton Kft., Budapest 2011. 78. o.

¹⁴ Lános Petra: A tudományos és művészeti élet szabadsága. In: Az Alkotmány kommentárja (szerk. Jakab András). Századvég, Budapest 2009. 2608. o.

¹⁵ Ezt a megállapításomat a kulturális jogok körébe tartozó alapvető művelődéshez való jogra alapozom: hiszen nem csak egy tudományos eredmény, hanem egy művészi alkotás is a kultúra és a művelődés letéteményese lehet.

*művészi alkotásban megjelenő vélemény szabad kinyilvánítása, tehát a műalkotások nyilvánosságra hozásához való jog jelenti.*¹⁶

A 24/1996. (VI. 25.) AB határozat indokolásból kivehetően két tartalmi összetevőt határoz meg a testület és ruház fel alapjogi védelemmel: az alkotómunka szabadsága és az alkotás nyilvánosságra hozásának szabadsága. A határozat szövege azonban implicit módon rávilágít egy különbségre a művészet szabadsága és a véleményszabadság kapcsán: amíg a véleménynyilvánítás szabadsága az egyént védi, addig a művészet szabadsága a művészi véleményt. A szabad véleménynyilvánítás szabadsága olyan egyéni szabadságjog, amely mindenkit megillet, hiszen a kommunikációs jogok „anyajoga”, így szoros kapcsolatban áll a méltósághoz való joggal (személyiség szabad kibontakozása) és a gondolatszabadsággal (a szabad véleménnyalkotás előfeltétele) egyaránt.¹⁷ Az Alkotmány tehát – az Alkotmánybíróság értelmezése szerint – a szabad kommunikációt biztosítja (biztosította), amely egyéni magatartás és társadalmi folyamat is egyben. A kinyilváníthatóság szempontjából a vélemény tartalma nem számít, mivel a minősítés a kommunikáció eredménye, és csupán a minősítés eredményeként vezethető be külső, utólagos korlátozás.

Ezzel ellentétben a művészet szabadsága esetén más a jogi tárgy: az Alkotmánybíróság 24/1996. (VI. 25.) határozata alapján a művészetek szabadsága az alkotófolyamat szabadságát és a nyilvánosságra hozás szabadságát is jelenti. Vagyis két részeleme van az alapjognak, amelyek mindegyike ugyanarra, az alapjog tárgyára fókuszál: a művészi véleményre, azaz szűk értelemben az alkotásra, tág értelemben pedig az alkotómunkára is, mint a mű létrehozását célzó folyamatra.¹⁸ Erre a két elem külön vizsgálata ad magyarázatot, és mindkettőt a célja felől érdemes megközelíteni. Az alkotómunka szabadsága azt jelenti, hogy bárki szabadon hozhat létre egy műalkotást – azaz azzal a cézzel fejez ki egy véleményt, hogy művészi értéket képviselő alkotást teremt ezzel. A nyilvánossághoz közvetítés esetén ugyanez a célzatosság a már kész mű mások számára megismerhetővé tételét jelenti. Mindkét esetben tehát szorosan az

¹⁶ 24/1996. (VI. 25.) AB határozat

¹⁷ Chronowski – Drinóczi – Petrétei – Tilk – Zeller: i. m. 295. o.

¹⁸ Alaptörvény X. cikkének (1) bekezdése: „Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát (...)”

alkotáshoz kapcsolódik az alapjogi védelem, nem pedig annak az alanyához (az csak másodlagos, kiegészítő jelentőséggel rendelkeznek). Meg kell jegyezni azonban annak a megállapításnak a helyességét is, hogy lehetséges a két tartalmi összetevő egymáshoz kapcsolódása, de nem szükségszerű: a művészet széles palettája példával szolgál mind együttes megjelenésükre, mind éles elválásukra – éppen ezért fontos leszögezni, hogy a művészet szabadsága kiterjed mindkét tartalmi elemre, akár külön-külön is.¹⁹

Ezek alapján, véleményem szerint megállapítható, hogy a művészet szabadsága kapcsán a véleményalkotás szabadságánál meghatározott jogvédelem súlypontja áttolódik az alapjog alanyáról az alapjog tárgyára, és ezzel a művészet szabadságának jogi tárgya is eltérő a szabad véleménynyilvánításétól.

3. „Tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak.”

Az alkotófolyamaton kívülálló személyek egyik csoportja a hozzáértő személyek köre, azaz a szakma. Ennek a „státusznak” a létjogosultsága az Alaptörvény X. cikkének (2) bekezdéséből ered: „Tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak.” E tilalmat az Alaptörvény csak a tudományos élet szabadsága kapcsán említi, ám analógiával élve egyaránt alkalmazható ez az elv a művészetre is – sőt, alkalmazandó, mivel az Alaptörvény X. cikke a tudomány és a művészet szabadságát egyenrangú alapjogokként szabályozza. Átültetve tehát a tudomány szabadságánál megállapítottakat a művészet szabadságába azt mondhatjuk: művészeti kérdésében az állam nem jogosult dönteni, művészeti eredmény értékelésére kizárólag a művészet művelői jogosultak. Ebben az értelemben a *művészet szereplői* megfogalmazás a szakmával megegyező alanyi kört fed le.²⁰

A bekezdés értelmezése kapcsán, per analogiam, nem nehéz megállapítani, hogy a művészi érték megítélésének jogát az államot kizárva, a művészet „művelőinek”, azaz a

¹⁹ Chronowski – Drinóczi – Petrétai – Tilk – Zeller: i. m. 598. o.

²⁰ Cseporán: i. m. 48-49. o.

szakmának kezébe helyezi. Ebből adódóan a művészet szabadsága az alkotófolyamat és a nyilvánosságra hozás szabadsága mellett, a más alkotása művészet kritériumainak való megfelelés meglétének a megítélését is magába foglalja, és ezzel a művészek jogállása is megváltozik: ugyanis bővül ezzel az új elemmel, amelytől az szélesebben és nagyobb befolyással rendelkezik a művészvilágban. Legteljesebb oltalmában tehát a művészet szabadságának alapjoga kiterjed a művészi érték megítélésére is, ami azt jelenti, hogy a művészeti élet szabadságának alapjogához egy olyan új részaspektus csatlakozik, ami viszont már nem tisztán művészi tevékenység, mivel nem egy alkotás létrehozása a célja, hanem egy már megalkotott mű művészi formájának megítélése – azaz inkább a művészet „anyajogához”, a véleménynyilvánítás szabadságához áll közelebb. A művészet szabadságának védelme azzal magyarázható ebben az esetben, hogy a művészség elismerése, bár csupán véleményalkotás, mégis egy alkotás művészi formájáról – és így a művészi státusz létéről – dönt – még akkor is, ha az kizárólag más alkotása kapcsán merül fel. Azaz a művészi érték eldöntésekor, végső soron művészi alkotás keletkezik, azonban a két aspektus – ti. az alkotás létrehozása, valamint annak megítélése – nem egy személy magatartásához fűződik.²¹

A másik fontos megállapítás a bekezdés szövegéből explicit módon levezethető. Ez pedig a „jogosultak” megfogalmazás, ami egyértelmű jelentéssel tölti meg a jogi tényként is értelmezhető döntési magatartást. Ennek nyomán arra az eredményre jutunk, hogy a szakmát alkotó művészek nem kötelezettek – azaz nem kötelesek megítélni más alkotásának művészi voltát, arra csupán jogosultak: megtehetik, de erre nem kénytelenek. Ha valakit tehát a művészet szabadságának alanyisága megillet, eldöntheti, hogy állást foglal-e más alkotó művészi tevékenysége kapcsán. Értelemszerűen, ha kötelezett lenne, ezt nem tehetné meg, mert az valamilyen negatív jogkövetkezménnyel járna (például ő maga elveszíti művészi státuszát) – ez azonban a művészetet védő alapjog szabadságjogi elemével összeegyeztethetetlen lenne.

Meglátásom szerint a művészi kánon megsabása elsősorban a befogadók csoportjának feladata, azon belül is – az Alaptörvény rendelkezése értelmében²² – a

---

²¹ Cseporán: i. m. 68. o.

²² Az Alaptörvény X. cikk (2) bekezdés rendelkezéseinek analógiával való alkalmazása a művészi élet szabadságára.

művészi kérdésekben döntési jogosultsággal rendelkező szakmára hárul. A művészi élet szereplőinek legitimitását azonban erőteljesen befolyásolja az állam szerepe: bár nem jogosult dönteni művészi (és tudományos) kérdésekben, de éppen ezért, illetve az őt terhelő intézményvédelmi kötelezettség miatt létre kellett hoznia egy olyan intézményi rendszert, amelyen keresztül eleget tud tenni az alkotmányos kötelezettségeinek. Ennek hozadékeként hozta létre az MMA-t, mint a művészettel, továbbá a művészet elemzésével, támogatásával, oktatásával, hazai és nemzetközi bemutatásával, közkinccsé tételével és a magyar művészek képviselésével összefüggő országos közfeladatokat ellátó intézményt.²³

4. „Magyarország védi a [...] Magyar Művészeti Akadémia [...] művészeti szabadságát.”

Magyarország Alaptörvénye az 1949. évi XX. törvényhez (Alkotmány) képest kibővült – többek között – abban a tekintetben, hogy immár a köztestületekre vonatkozóan is tartalmaz nóvumnak számító rendelkezést; a X. cikk (3) bekezdése értelmében: „Magyarország védi a Magyar Tudomány Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia tudományos és művészeti szabadságát.”²⁴ Az Alaptörvény tehát – az MTA mellett – külön nevesíti az MMA-t is, megszüntetve ezzel azt az egyoldalúságot, amely a művészet és a tudomány szabadsága közül csupán az utóbbinak biztosított alkotmányos háttérét.²⁵

A 2011 előtti állami szabályozási rendszer legnagyobb hibája kétségtelenül az volt, hogy tulajdonképpen nem is létezett: a politika közvetve-közvetlenül beleszólt és nyomást gyakorolt a művészi életre az éppen adott jogi keretek között, anélkül, hogy bármilyen komolyabb jogalkotási eredményt fel tudott volna mutatni. Ez a természetlenség alapjogi szinten is kifejeződött, többek között az Alkotmánybíróság gyakorlatában, amely szinte teljesen mellőzte a művészet szabadságának elemzését.²⁶

²³ Vö. MMAtv. 1. § (1) bek.

²⁴ A tanulmány témájából adódóan ehelyütt csak az MMA-ra vonatkozó megállapításokra szorítkozunk.

²⁵ Tilk: i. m. 30.

²⁶ Kocsis Miklós – Kucsera Tamás Gergely: A kultúraigazgatás aktuális közjogi és közpolitikai kérdései – a Magyar Művészeti Akadémia megjelenéséhez kapcsolódóan. In: A művészet szabadsága – alkotmányjogi megközelítésben (szerk. Kocsis Miklós – Tilk Péter). Kodifikátor Alapítvány, Pécs 2013. 11. o.

Az állami szerepvállalás jellege a művészet terén érdekes kettősséget jelent. Egyrészt intézményvédelmi és támogatási kötelezettséget, amelyet kifejezetten az Alaptörvény fogalmaz meg: „Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és a művészeti alkotás szabadságát, (...)” [Alaptörvény X. cikk (1) bekezdés], valamint „Magyarország védi a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia tudományos és művészeti szabadságát.” [Alaptörvény X. cikk (3) bekezdésének első fordulata]. Másrészt viszont tartózkodási kötelezettség is terheli az államot e téren, amely leghangsúlyosabban egy alkotmányban nevesített tilalomban ölt testet: „Tudományos igazság kérdésében az állam nem jogosult dönteni, tudományos kutatások értékelésére kizárólag a tudomány művelői jogosultak.” [Alaptörvény X. cikk (2) bekezdés]. Bár az Alaptörvény ezt az elvet csupán a tudományos élet szabadságánál határozza meg *expressis verbis*, az mégis irányadó a művészetre.²⁷ Ez azzal is indokolható, hogy – miként a művészet fogalmának meghatározása – mindennemű definíció, állami beavatkozás a minősítésbe egy esztétikai értékítéletet fog tartalmazni, amely önmagában korlátozhatja a művészek kifejezési szabadságát. Ez pedig, adott esetben szűkebb kifejezési lehetőségeket biztosíthat, mint amit a vélemény szabadság keretében biztosítani lehetne.²⁸ Az állam tehát nem dönthet művészeti alkotások művészi jellege elismerésének a kérdésében.²⁹

Ezek alapján az állam nem jogosult dönteni művészi (és tudományos) kérdésekben, de pont ezért, illetve az intézményvédelmi kötelezettsége miatt, létre kellett hoznia egy olyan intézményi rendszert, amelyen keresztül eleget tud tenni az alkotmányos kötelezettségeinek. Ennek eredménye (a Magyar Tudományos Akadémia mintájára) a 2011. évi CIX. törvény a Magyar Művészeti Akadémiáról (továbbiakban: MMA), amely a továbbiakban, mint köztestület látja el feladatát.³⁰

Az Alaptörvény szövegezéséből adódóan³¹ felvetődő kérdés, hogy az említett intézmény rendelkezik-e önmagában a művészeti élet szabadságával? E probléma terén

---

²⁷ Uo.

²⁸ Súlyom Péter: A művészetek szabadsága és az esztétikai ítéletek. *Iustum Aequum Salutare* 2007/2. sz. 97. o.

²⁹ Sári János – Somody Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Osiris Kiadó, Budapest 2008. 304. o.

³⁰ Uo.

³¹ „Magyarország védi a Magyar Tudományos Akadémia és a Magyar Művészeti Akadémia tudományos és művészeti szabadságát.” [Alaptörvény X. cikk (3) bek.]

egyétértek Kocsisnak, az MTA tudományos élet szabadságával kapcsolatos álláspontjával,³² amely szerint, analóg módon, a művészi szabadság kizárólag a művészi tevékenységet ténylegesen folytató egyéneket illeti meg. Ez a megállapítás azzal magyarázható, hogy a művészetet folytató egyének teljes művészi szabadságukból – a művészeti műhelyjelleg érvényesülése érdekében – átruháznak bizonyos funkciókat olyan egységekre vagy testületekre, amelyek ebből a forrásból eredeztetik saját autonómiájukat. Az ily módon létrejövő intézményeket tehát saját jogon nem a művészeti élet szabadsága, hanem az őket alkotó egyének művészi szabadságából származó „művészeti öngazgatáshoz való jog” illeti meg, amely – műhelyjellegéből és a köztestület céljából fakadóan – keretet biztosít az egyén szabadsága érvényesülésének.³³

A fentiek alapján kijelenthető, hogy az Alaptörvény szövege az MMA (és az MTA) művészeti autonómiája terén pontatlannak minősíthető, valamint helytelen az az álláspont,³⁴ hogy a művészeti (és tudományos) élet szabadsága jogosultjainak köre felöleli a jogi személyek bizonyos részét, mivel e két alapjog a véleményszabadsági „mag” emberi méltóság eleméből kiindulva, szorosan az individuumhoz kötődik – igazodva személyiség szabad kibontakozásához.³⁵

5. „A felsőoktatási intézmények [a kutatás és tanítás tartalmát, módszereit illetően önállóak, szervezeti rendjüket és gazdálkodásukat törvény szabályozza].”

A felsőoktatás kérdéskörének vizsgálata azért aktuális a művészet szabadsága kapcsán is, mert egyrészt közös kulturális gyökerekkel rendelkeznek, másrészt a művészet szabadsága megnyilvánulhat (a tudomány szabadságához hasonlóan) a felsőoktatásban is, nem csak azon kívül, hiszen a magyar felsőoktatási törvény külön szabályozza a művészeti felsőoktatási intézményeket.³⁶

³² Kocsis: A tudomány szabadságának új konstitucionális keretei. 33. o.

³³ Vö. Kocsis: A tudomány szabadságának új konstitucionális keretei. 33. o.

³⁴ Ld. Chronowski – Drinóczi – Petrétei – Tilk – Zeller: i. m. 596. o.

³⁵ Cseporán: i. m. 62. o.

³⁶ Ld. a 2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról, XXIX. Fejezet, 61. A művészeti felsőoktatási intézmények.

Az objektív intézményvédelmi kötelezettsége³⁷ okán a tudomány és művészet (valamint az oktatás) biztosítása az állam egyik alapvető feladata, amely alkotmányos elvárásnak³⁸ történetesen a felsőoktatási intézmények fenntartásán keresztül tesz eleget – az állam ugyanis akár akként is megvalósíthatná az alapjog védelmét, hogy egyetlen intézményt sem tart fent, csak biztosítja az Alaptörvényből következő „anyagi támogatást”.³⁹ Ennek a kötelezettségnek való megfelelés a „felsőoktatási intézmények” kifejezés Alaptörvény szövegében való megjelenésével új nézőpontból közelíti meg a felsőoktatási autonómia közjogi szerepét, hiszen eddig az csupán törvényi szinten volt szabályozva. Ez az új szerep pedig a felsőoktatáshoz való jog és a tudományos élet szabadsága közötti kapcsolat mentén – ti. az oktatás és a tudomány szabadságát vizsgálva – magyarázható.

Az állami intézményvédelmi kötelezettség – amellet, hogy az implicit módon megjelenik az Alaptörvény szövegében⁴⁰ – a „felsőoktatási intézmények” kifejezés esetében más megvilágításba kerül, ugyanis az állam a felsőoktatási intézményeken keresztül teljesíti ezen Alaptörvényben nevesített kötelezettségét. Ezt pedig azt jelenti, hogy a felsőoktatási intézmények rendeltetése ebben az aspektusban a „szervezett szabadság” biztosításában jelölhető meg.⁴¹ Ennek következménye a felsőoktatási autonómia megléte, ami azoknak a jogosítványoknak a szabad használatát biztosítja, amelyek segítségével képes megvalósítani azokat a feladatokat, amelyek érdekében létrejött. Ennek pedig az az oka, hogy a tudományos munkára épülő kutatás és oktatás kizárólag autonóm körülmények között végezhető.

Az Alaptörvény megfogalmazása explicit módon nem tartalmazza az állam támogatási és tartózkodási kötelezettségét, ezzel szűkítve az alapjogokat megillető garanciális keretet. Meglátásom szerint azonban az (1) bekezdés szabadságjogot megszorító jellegét kitágítja a (3) bekezdés második fordulatában megfogalmazottak. Azzal ugyanis, hogy a jogalkotó a tudomány szabadságát a művészet szabadságával együtt,

---

³⁷ Az államnak a tudomány és a művészet mint elvont jogintézmények védelmének kötelezettsége. *Chronowski – Drinóczi – Petrétei – Tilk – Zeller*: i. m. 600. o.

³⁸ Az Alaptörvény X., valamint XI. cikke.

³⁹ Kocsis: A felsőoktatási autonómia közjogi keretei Magyarországon. 86. o.

⁴⁰ Vö. Alaptörvény X. cikk (1) és (3) bek.

⁴¹ Kocsis: A tudomány szabadságának új konstitucionális keretei. 34-35. o.

egy cikkben szabályozza, implicit módon ugyanazon a szinten rendeli őket oltalmazni az intézményvédelmi kötelezettségének eleget téve. Ennek következménye meglátásom szerint, hogy a két „testvérjog” közül egyikre vonatkozó rendelkezés, per analogiam a másik alapjogra is egyaránt vonatkozik.⁴² Így tehát a tudomány szabadsága megvalósulásának a felsőoktatási intézmény keretein belül a művészet szabadsága esetén is garantálni kell annak intézményi keretei között történő érvényesülését – azaz a művész az általa egy adott intézménnyel létesített jogviszonynak a védelmét, amelynek célja, hogy az intézmény keretein belül alkotasson. Az intézményi autonómia azért szükséges, hogy a művészet szabadságának intézményi biztosítékeként funkcionáljon (emellett az érintett alanyi körök autonómiája az intézményi autonómia kereteiben gyakorolhatóan is érvényesíthető.)⁴³ A felsőoktatási autonómiában megjelenő alapjogok a kutatás szabadságán keresztül megvalósuló tudomány szabadsága, valamint az oktatáshoz való jog, amely egyrészt továbbosztható a tanszabadság mentén tanuláshoz és tanításhoz való jogra, másrészt a tudomány szabadságának a kutatás szabadságán kívül kifejeződő, másik részszabadságra, a nyilvánossághoz közvetítés szabadságára

E megállapítások a művészet szabadsága kapcsán az ún. „művészeti intézmények” autonómiájában öltönek testet, amik csupán az alapjogok szükségszerű módosulásában különböznek a tudomány kapcsán tárgyaltakkal. A művészeti intézmények autonómiája azokat az autonómiával (önkormányzatisággal) rendelkező⁴⁴ intézményeket öleli fel, amelyek kereteiben művészi tevékenységet végeznek.⁴⁵ Ezen művészi intézmények szűk értelemben a felsőoktatási intézményeket jelentik, hiszen azok keretein belül is lehetséges művészi tevékenységet folytatni;⁴⁶ tág értelemben pedig minden más, erre alkalmas intézményt felölel – de különösen színházakat, galériákat,

---

⁴² Ld. a művészeti alkotás megítélésére kizárólag a művészet „művelői” jogosultak [Alaptörvény X. cikkének (2) bekezdése].

⁴³ Vö. a tudomány és az intézmény autonómiája közti különbség. Kocsis: A felsőoktatási autonómia közjogi keretei Magyarországon. 96. o.

⁴⁴ Itt az autonómia öngazgatást jelent (Vö. felsőoktatás autonómiájának jelentése. Kocsis: A felsőoktatási autonómia közjogi keretei Magyarországon. 96. o.)

⁴⁵ Vö. Kocsis: A felsőoktatási autonómia közjogi keretei Magyarországon. 96. o.

⁴⁶ A művészet (és a tudomány) szabadsága a kulturális jogok nagy csoportjába tartozik, ezen kívül pedig a művelődéshez való jog (esetleg azon belül még a tanszabadság) kapcsolhatja a művészetet a felsőoktatáshoz.

koncerttermeket stb.⁴⁷ A megjelenő alapjogok, amelyek mentén elkülöníthető a két alapjog kapcsán felmerülő intézményi autonómia, szükségszerűen nem a tudomány szabadságához, hanem a művészi élet szabadságához fűződnek. A tudományos élet szabadsága felsőoktatási megjelenése során a kutatás szabadságának a művészet szabadságánál az alkotómunka szabadsága felel meg. A tudományos és művészi alkotás szabadságának általános tartalmát a tudományos és művészeti értékkel rendelkező produktumok szabad előállításának jogát jelenti.⁴⁸ Ez a tudomány szempontjából a kutatás szabadságát jelenti, ami felöleli a tudományos kérdésfelvetést, a kutatási módszerek kidolgozását, ezek alkalmazását, valamint az eredmények értékelését – amely a tudományos eredmény de facto előfeltétele. A felsőoktatási intézmények másik alapjoga az oktatáshoz való jog, amely a tanszabadsághoz igazodva, tanuláshoz és tanításhoz való jogra bontható. A művészeti élet szabadsága kapcsán ez az oktatáshoz való jog a művészet szabadságának második eleméhez kötődik, a nyilvánosságra hozatalhoz, mivel az oktatás mindenképp nyilvánosságot követel meg. Ezen kívül egy művészi tevékenységnek lehet olyan hatása, amely az oktatáshoz közvetve kapcsolódik és a művelődéshez való jogon keresztül érvényesül.⁴⁹ Végül az alkotófolyamat szabadságát (tudománynál kutatás szabadsága) a nyilvánosságra hozással, illetve a művelődéshez való jogon keresztül kifejeződő közvetett oktatáshoz való joggal (tudománynál kizárólag oktatáshoz való jog) pedig maga a művészi alkotás (tudománynál tudományos eredmény) köti össze, ugyanis kizárólag azt lehet nyilvánosságra hozni, ami már elkészült – és az alkotómunkának is egy művészi alkotás megformálása a célja.⁵⁰ Az ún. művészeti intézmények elemzése során is beigazolódott tehát a művészet szabadsága részelemeinek – ti. az alkotómunka és a nyilvánosságra hozatal szabadsága – helyessége, hiszen, bár a művész egy intézmény keretein belül végzi tevékenységét, az mégis a művészi élet szabadságának oltalma alatt áll.

---

⁴⁷ Ezek lehetnek államilag létrehozott vagy (a magánintézetek esetében) támogatott intézmények. Kocsis: A tudomány szabadságának új konstitucionális keretei. 34-35. o.

⁴⁸ Vö. „Magyarország biztosítja a tudományos kutatás és művészeti alkotás szabadságát (...)” [Alaptörvény X. cikk (1) bek.]

⁴⁹ Például egy középiskolai kötelező olvasmány színpadi előadása – azaz művészi intézményen keresztül (színház) folytatott művészi tevékenység művelő, oktató hatású is lehet.

⁵⁰ Ugyanez per analogiam vonatkozik a tudományra is.

Fontos ezen kívül megjegyezni, hogy maga a művészi intézményt nem illeti meg a művészet szabadsága: az kizárólag az egyén, mint a művészi tevékenységet végzőnek a joga. A művészeti intézmény funkciója az, hogy keretet biztosítson az egyének (művészek) szabadságának érvényesüléséhez. Ezért őket nem az alkotómunka szabadsága, hanem a művészeti öngazgatásnak az az aspektusa, amely az őt alkotó egyének szabadságát biztosítani tudja.⁵¹

Következtetések

Véleményem szerint a művészeti élet jogi védelmének kétséget kizáróan az alapvető jogok szintjén kell megvalósulnia, azonban a védelem tárgyaként nevesített tevékenység szubjektivitásából, megfoghatatlanságából adódó bizonytalanságok miatt kulcskérdés, hogy a tételes jogi szabályozás értelmezésekor milyen eszközöket és hogyan alkalmazunk.

A másik kardinális pontja a szabályozásnak az MMA felállításában és működtetésében, működésében rejlik, amely a művészeti élet meghatározó szereplőjévé teszi a köztestületet. Az MMA létrehozása a kulturális – szűkebb értelemben a művészeti – igazgatás rendszerének átalakítása kapcsán kiemelt fontosságú, de nem önmagáért való feladat. Hosszabb távon egy eddig nem tapasztalt inspiratív erőt kifejező kulturális közeg kialakítására törekszik.⁵² Így létének célja, hogy a kultúra és kiemelten a különféle művészeti ágak képviselői egyre fontosabb szerepet töltsenek be a társadalom alakításában, és aktív szerepvállalásukkal járuljanak hozzá a kulturális érdekek hatékony érvényesítéséhez.

Végső soron az alaptörvényi rendelkezések alkalmasint megfelelő eszköznek bizonyulhatnak a művészet terén jelen levő merev keretszabályozást kitöltésére, vagy legalábbis a keretet olyannyira szűkítésére, hogy az megfelelő kiindulópont lehessen a művészet jogi aspektusainak a társadalom és az alapjog alanyainak szemszögéből, kiváltképp annak érvényesíthetőségekor.

---

⁵¹ Vö. Kocsis: A tudomány szabadságának új konstitucionális keretei. 34-35. o.

⁵² Kocsis – Kucsera: i. m. 14. o.